

Ф. В. Узунов,

к. е. н., доцент, перший профектор, Університет економіки та управління

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ПАРТНЕРСТВО ДЕРЖАВИ ТА ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ В ГАЛУЗЯХ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

F. Uzunov,

Ph.D., associate Professor, first Pro-rector of the University of Economics and management

INVESTMENT PARTNERSHIP OF STATE AND PRIVATE SECTOR INFRASTRUCTURE SECTORS OF UKRAINE

У статті розглянуто інвестиційне партнерство держави та приватного сектору в галузях інфраструктури України. Наведено проблеми, що спонукають державу до взаємодії з приватним сектором. Визначено поняття інвестиційного партнерства держави та приватного сектору. Охарактеризовано механізм інвестиційного партнерства держави та приватного сектору.

The article considers the investment partnership of state and private sector in the infrastructure industries of Ukraine. Identifies problems, prompting the state to interact with the private sector. The definition of investment partnership between the government and the private sector. Characterized the investment partnership between the state and the private sector.

Ключові слова: галузі інфраструктури, держава, інвестиційне партнерство, інфраструктура, приватний сектор.

Key words: sector infrastructure, government, investment partnership, infrastructure, private sector.

ВСТУП

Одним із найважливіших елементів економічного та соціального розвитку країни виступають інвестиції. При цьому ефективність інвестицій обумовлюється результатами господарської діяльності інвестиційних галузей. Саме технічний рівень, здатність до засвоєння інновації, організація виробництва, розвиток підприємництва визначають основний вплив на інвестиційний цикл, окупність і віддачу інвестиційних ресурсів.

Загальновідомим є факт про наявність суттєвої відмінності між цілями держави і приватного сектору при здійсненні інвестиційної діяльності. Бізнес, особливо в умовах конкуренції, зрештою спрямований на одержан-

ня прибутку. У свою чергу, загально визнаним та першочерговим завданням соціальної держави є максимальне зростання суспільного добробуту. Проте практична реалізація й остаточне досягнення такої мети лишається дискусійним питанням.

Проблеми інвестиційного партнерства держави та приватного сектору розглядали такі вчені: С. Буковинський, В. Варнавський, Д. Грімзі, К. Левіс, Р. Нормант, Л. Шарингер, В. Якунін та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою дослідження є розгляд інвестиційного партнерства держави та приватного сектору в галузях інфраструктури України.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань дослідження: навести проблеми, що спонукають державу до взаємодії з приватним сектором; визначити поняття інвестиційного партнерства держави та приватного сектору; охарактеризувати механізм інвестиційного партнерства держави та приватного сектору.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Державні інвестиції здійснюють визначальний вплив на результати економічного розвитку, забезпечення конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі, зокрема видатки для розвитку виробничої інфраструктури (мережі електропостачання, водопостачання та водовідведення, транспортні тощо) та соціальної інфраструктури (освіта, наука, охорона здоров'я).

Основним мотивом, який спонукає державу до взаємодії з приватним сектором є обмежені бюджетні кошти і, в той же час, нагальна необхідність розширювати інвестиційну діяльність, зокрема інвестицій в інфраструктуру, що є поштовхом до економічного розвитку. Обмежений характер державних видатків підтверджується багатьма дослідженнями з питань визначення оптимальної частки бюджетних витрат у ВВП та впливу даного показника на темпи економічного розвитку [4, с. 63]. Так, російським вченим В. Якуніним доведено, що збільшення державних витрат до певної межі позитивно впливає на економічне зростання, але після її перевищення починає його стримувати [10]. Він робить висновок, що найвищі темпи економічного зростання майже у всіх країнах світу забезпечувались тоді, коли рівень державних витрат був низьким, і знижувались у міру його підвищення.

Розширення і удосконалення об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури є одним із пріоритетних завдань для України, яке пов'язане із забезпеченням задоволення потреб всього суспільства. Розвинута сучасна інфраструктура, яка відповідає вимогам переходу до постіндустріального суспільства, забезпечить сталу динаміку та якісні параметри економічного зростання нашої країни. Результатом існування такої інфраструктури стане виготовлення продукції та послуг, здатних задовольнити запити ринку, і підвищення конкурентоспроможності України за рахунок покращення якості та зниження собівартості товарів та послуг.

Традиційно функція щодо фінансування інвестицій в інфраструктуру в Україні належала державі. Економічне обґрунтування державного фінансування полягало в тому, що така інфраструктура є необхідною передумовою формування якісно нової інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки України. Оновлена інфраструктура стимулює конкуренцію і створює умови для виготовлення якісних товарів і послуг, конкурентоспроможних на міжнародному ринку. У той самий час, існування низки проблемних питань, пов'язаних з нестачею необхідних у повній мірі бюджетних коштів, необхідних для розширення та модернізації інфраструктури, низькою результативністю проектування й розподілу

бюджетних інвестицій, забезпеченням цільового використання державних інвестицій, розпорошеністю пріоритетів державного інвестування, інституціональною неспроможністю державних органів влади ефективно управляти інвестиційними проектами, призводять до необхідності переглянути функції держави в процесі реалізації інфраструктурних проектів. Серед негативних чинників неповного використання можливостей нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки зазначено неефективне і безсистемне використання амортизаційних відрахувань, спрямування інвестиційного потенціалу на цілі поточного споживання, розпорошування інвестиційних бюджетних ресурсів.

Крім того, згідно з науковими дослідженнями [2], рівень державних витрат в Україні на сьогодні є близьким або перевищує пороговий рівень країни на сучасному етапі економічного розвитку, що, у свою чергу, призвело до суттєвого зниження темпів економічного зростання. Отже, подальше збільшення бюджетних витрат є неможливим.

Таким чином, існування двох проблем, а саме обмеженість державного бюджету та неефективне використання державних інвестицій, стримує можливість розширення та оновлення інфраструктури в Україні. У порівнянні з країнами з перехідною економікою та країнами з низьким та середнім рівнем доходів, в Україні частка державних інвестицій у ВВП є нижчою. Між тим, на думку, С. Буковинського, ключовою проблемою є неефективність використання державних інвестицій. Він зазначає, що недостатня результативність державних програм призводить до розпорошування коштів та недофінансування затверджених програм [3, с. 14]. Його думка підтверджується перевіркою правильності та результативності витрачання бюджетних коштів, які показують значні порушення на стадії планування, виділення, спрямування та витрачання бюджетних коштів, а також їх неефективного використання. Так в ході перевірки Рахунковою палатою Автономної Республіки Крим використання наданих з державного бюджету субвенцій на виконання інвестиційних проектів на розвиток соціальної інфраструктури було виявлено, що такі субвенції надавались із значними порушеннями вимог бюджетного законодавства. Основними проблемами є ефективного використання субвенцій є відсутність опрацьованих інвестиційних програм і проектів розвитку соціальної інфраструктури, а також гарантій щодо завершення будівництва та введення в експлуатацію об'єктів, на які спрямовані кошти субвенції [5, с. 16].

Таким чином, забезпечення якісного економічного зростання України на основі посилення інноваційно-інвестиційної складової економічного розвитку потребує створення інфраструктури у секторах економіки, яка відповідатиме вимогам переходу до постіндустріального суспільства. В умовах обмеженості бюджетних коштів та неефективного використання державних інвестицій на зазначені цілі, актуальним стає розробка та втілення у практику нового механізму реалізації інфраструктурних проектів. Таким механізмом має стати інвестиційне партнер-

ство держави та приватного сектору.

Численні літературні джерела, серед них роботи В. Варнавського, Л. Шарингера та інших, надають багато визначень поняттю інвестиційного партнерства держави та приватного сектору, але всі ці визначення мають єдину суть [1; 8]. Отже, партнерство держави та приватного сектору — це договірні відносини, які регулюють співробітництво держави та приватного сектору з метою створення інфраструктури, або надання послуг суспільного користування. Згідно з цим визначенням, приватний сектор стає довготерміновим провайдером таких послуг і несе відповідальність не тільки за спорудження об'єкту, а й за довготермінове утримання, функціонування та фінансування предмету договору [8, с. 8]. Таке об'єднання залишає за державою функцію щодо планування ресурсів і моніторингу за наданням послуг та звільняє її від необхідності бути прямим провайдером. Приватний сектор виконує функції щодо забезпечення додаткового капіталу, надання альтернативних підходів щодо управління, забезпечення додаткової вартості для споживачів цих послуг і держави в цілому, а також оптимального використання ресурсів [1].

За визначенням Міжнародної Фінансової Корпорації (IFC) партнерство державного та приватного секторів — це організація, яка утворена державною структурою (центральною або регіональною) і приватною структурою з метою надання суспільству найважливіших послуг або засобів. Метою домовленості між ними є надання кінцевому споживачу послуг або засобів за більш низькою ціною і більш ефективним способом, ніж кожна із даних структур може надати самостійно. Така організація буде намагатися справедливо розподілити ризики підприємства між приватною і державною структурами, спираючись на спроможність кожної структури управляти ризиками і забезпечувати для кожної сторони нагороди, яка залежить від прийнятого ризику [9].

В. Варнавський вважає, що однією з найбільш розвинутих, ринкових і комплексних форм партнерства держави та приватного сектора на сучасному етапі є концесії. На його думку, концесії, на відміну від інших форм партнерства мають багатоцільовий та довгостроковий характер, що дозволяє сторонам здійснювати стратегічне прогнозування та планування своєї діяльності, надають приватному сектору високу, а часто і повну волю у прийнятті інвестиційних, адміністративно-господарських і управлінських рішень, надають можливість диверсифікувати ризики між всіма сторонами, що беруть участь, завдяки чому суттєво підвищується життєздатність концесійних проектів [1]. Концесії призводять, з одного боку, до зменшення державної участі в економіці за рахунок передачі частини господарських функцій бізнесу, а з іншого — до збільшення повноважень держави щодо регулювання, контролю та нагляду за підприємствами, які передані у концесію.

Р. Нормант визначає інвестиційне партнерство держави та приватного сектору як контрактний договір між державою і бізнесом, який передбачає більшу участь останнього ніж це передбачено за тра-

диційним підходом [7, с. 55]. На думку вчених, таке поняття є занадто вузьким, яке не враховує цілу низку деталей, якими супроводжується взаємна діяльність між сторонами [2].

Дослідження досвіду використання механізму інвестиційного партнерства держави та приватного сектору в багатьох країнах світу дозволяє охарактеризувати цей механізм так:

- державний сектор визначає той перелік послуг, які він потребує у довгостроковій перспективі (15—30 років), надаючи специфікацію і необхідні критерії, але не наголошуючи на способі реалізації цих послуг;

- платежі за послуги надаються тільки після їх надання і, у випадку невідповідності наданим критеріям, держава зменшує розмір платежів;

- приватний сектор відповідає за побудову проекту таким чином, щоб він генерував послуги відповідно до заданих критеріїв, також він володіє і управляє активом. Відповідно, всі ризики пов'язані з управлінням проекту належать приватній стороні;

- держава не надає фінансування протягом будівництва об'єкту, і всі ризики пов'язані з перевищенням витрат, а також затримками у часі несе приватна сторона;

- участь держави у проекті зводиться до контролю реалізації проекту у частині ефективного управління ризиками, які несе приватний сектор, та надання премії приватній стороні за ефективне управління власністю [2].

Д. Грімзі та К. Левіс вважають трактування інвестиційного партнерства держави та приватного сектору, яке використовується у багатьох європейських країнах занадто вузьким і посилаються на приклад моделі, що існує у США, де партнерство держави та приватного сектору відбувається на двох рівнях. Перший — політичний, другий — проектний. На політичному рівні партнерство держави та приватного сектору відбувається у спільному прийнятті рішень щодо політичних стимулів. А на проектному рівні партнерство відбувається в реалізації конкретних проектів [6]. Ці вчені, також, наголошують на тому, що терміни фінансування інфраструктури та інвестиції в інфраструктуру мають різні значення. Перший термін пов'язаний з приватизацією, а другий означає розвиток, управління і володіння інфраструктурним об'єктом приватною стороною або спільним підприємством між приватним сектором та державою. Фінансування інфраструктури (приватизація) не розглядається як інвестиційне партнерство між державою і приватним сектором.

Отже, партнерством є інвестування в інфраструктуру, яке передбачає: створення нового інфраструктурного об'єкту, або реконструкція існуючого, який має бути розроблений, побудований і профінансований приватною стороною, та надання послуг згідно з критеріями, встановленими державою у визначений час і за встановленою ціною; довготерміновий контракт (25—30 років) на поставку послуг, які генерує побудований об'єкт; отримання прибутку приватним сектором у вигляді сплати за послуги населенням або платежів від держави у розмірі, який би

відповідав прийнятим ризикам і забезпечував повернення інвестицій.

ВИСНОВКИ

Існування двох проблем, а саме обмеженість державного бюджету та неефективне використання державних інвестицій спонукає державу до взаємодії з приватним сектором.

Партнерством є інвестування в інфраструктуру, яке передбачає: створення нового інфраструктурного об'єкту, або реконструкція існуючого, який має бути розроблений, побудований і профінансований приватною стороною, та надання послуг згідно з критеріями, встановленими державою у визначений час і за встановленою ціною; довготерміновий контракт (25—30 років) на поставку послуг, які генерує побудований об'єкт; отримання прибутку приватним сектором у вигляді сплати за послуги населенням або платежів від держави у розмірі, який би відповідав прийнятим ризикам і забезпечував повернення інвестицій.

Механізм інвестиційного партнерства держави та приватного сектору характеризується наступним чином:

— державний сектор визначає той перелік послуг, які він потребує у довгостроковій перспективі (15—30 років), надаючи специфікацію і необхідні критерії, але не наголошуючи на способі реалізації цих послуг;

— платежі за послуги надаються тільки після їх надання і, у випадку невідповідності наданим критеріям, держава зменшує розмір платежів;

— приватний сектор відповідає за побудову проєкту таким чином, щоб він генерував послуги відповідно до заданих критеріїв, також він володіє і управляє активом;

— держава не надає фінансування протягом будівництва об'єкту, і всі ризики пов'язані з перевищенням витрат, а також затримками у часі несе приватна сторона;

— участь держави у проєкті зводиться до контролю реалізації проєкту у частині ефективного управління ризиками, які несе приватний сектор, та надання премії приватній стороні за ефективне управління власністю.

Література:

1. Варнавский В.Г. Партнерство государства и частного сектора: Теория и практика / В.Г.Варнавский // Мировая экономика и международные отношения. — 2002. — №7. — С. 28—37.
2. Збарашук О.В. Оцінювання діяльності регіональних органів виконавчої влади щодо забезпечення соціально-економічного розвитку території / О.В. Збарашук, І. Запатріна // Статистика України. — 2008. — № 2. — С. 95—99.
3. Рубан В. Инновационная модель стратегического развития Украины: методология и опыт / В. Рубан, О.Чубукова, В.Некрасов, С. Буковинський // Экономика Украины. — 2003. — №6. — С. 14—19.
4. Садовенко А., Маслова-Лісічкіна Н. Соціальне партнерство і демократичне плюралістське су-

спільство / А. Садовенко, Н. Маслова-Лісічкіна // Україна: аспекти праці. — 1996. — № 1. — С. 62—64.

5. Семко Т.В. Формування синергетичного підходу дослідження регіональних економічних систем / Т.В. Семко, О.М. Яріш // Економіка і регіон. — 2008. — № 2. — С. 16—18.

6. Фрис Р. Сучасні аспекти взаємодії державного регіонального управління з органами місцевого самоврядування / Р. Фрис, В. Копитко // Регіональна економіка. — 2001. — №1. — С. 119—126.

7. Хабермас Ю. Зверство и гуманность. Война на границе права и морали / Ю. Хабермас, Р. Нормант // Логос. — 1999. — № 5 — 450 с.

8. Шарингер Л. Новая модель инвестиционного партнёрства // Мир перемен. — 2004. — №2 — С. 8—22.

9. Шеховцева Л.С. Методология формирования стратегических целей развития региона / Л.С. Шеховцева // Менеджмент в России и за рубежом. — 2007. — №3. — С. 67.

10. Якунин В.И. Партнерство в механизме государственного управления / В.И. Якунин // Социс. — 2007. — № 2. — С. 58—68.

References:

1. Varnavskij, V.G. (2002), "Partnership between the government and private sector: theory and practice", *Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija*, vol.7, pp. 28—37.
2. Zbaraschuk, O.V. (2008), "Evaluation activities of regional bodies of executive power to ensure socioeconomic development of the territory", *Statystyka Ukrainy*, vol. 2, pp. 95—99.
3. Ruban, V., Chubukova, O., Nekrasov, V. and Bukovins'kij S. (2003), "Innovative model of Ukraine's strategic development: methodology and experience", *Jekonomika Ukrainy*, vol.6, pp. 14—19.
4. Sadovenko, A. and Maslova-Lisichkina (1996), "Social partnership and democratic society", *Ukraina: aspekty pratsi*, vol.1, pp.62—64.
5. Semko, T.V. and Yarish, O.M. (2008), "Forming a synergistic approach the study of regional economic systems", *Ekonomika i rehion*, vol.2, pp. 16—18.
6. Frys, R. and Kopytko V. (2001), "Modern aspects of interaction between the state regional administration with local government", *Rehional'na ekonomika*, vol.1, pp. 119—126.
7. Habermas, Ju. and Normant R. (1999), "The brutality and humanity. The war on the border of law and morality " *Logos*, vol. 5, p. 450.
8. Sharinger, L. (2004), "The new model of investment partnership", *Mir peremen*,. vol. 2, pp. 8—22.
9. Shehovceva, L.S. (2007), "Methodology of formation of the strategic objectives of regional development", *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, vol.3, pp. 67.
10. Jakunin, V.I. (2007), "Partnership in the mechanism of public administration", *Socis*, vol. 2, pp.58—68.

Стаття надійшла до редакції 04.07.2013 р.